

Počátek a rozvoj městských komun

V průběhu 11. století ve městech severní a střední Itálie, tedy v těch částech Apeninského poloostrova, které spadaly pod svrchovanost německého císaře, začala vznikat nová forma politického uspořádání – tzv. městská komuna neboli samosprávná obec, později městský stát, s poměrně velkou autonomií vůči velkým feudálům. Významné italské komuny byly především tyto: Milán, Pavie, Padova, Parma, Mantova, Verona, Asti, Como, Bologna, Pisa, Florencie, Siena, Arezzo, Pistoia, Perugia aj.

Důležitým předpokladem pro vznik městských komun byl celkově příznivý hospodářský a demografický vývoj po roce 1000, větší bezpečnost měst, imunity a jiné výsady, které města průběžně získala skrze císařem podporované biskupy, prosperita městského obyvatelstva, rozvoj řemesel a obchodu, příliv nových obyvatel – do měst se stěhovala drobná šlechta i venkovské obyvatelstvo.

Oficiální akt zakládání komun probíhal tak, že ve městech sídlící příslušníci drobné šlechty, podporovaní vlivnými měšťany (např. soudci, notáři apod.) a pozemkovými vlastníky, složili společnou přísahu (coniuratio) a „dali dohromady“ (in comune) svá feudální privilegia, která se takto stala kolektivním vlastnictvím a přešla na všechny účastníky dohody, tedy i bohaté nešlechtice, a v širším slova smyslu na celé město. Všichni účastníci dohody se zavázali spolupracovat s biskupem a bránit město vůči velkým feudálům.

Zpočátku byly komuny spíše provizorní a tvořené jen několika členy, brzy se však dokázaly prosadit jako organizovaná mocenská centra. Na konci 11. a na začátku 12. století v městských komunách již existovala určitá politicko-správní struktura. V čele města stálo kolegium volených konzulů. V komunách se rovněž scházelo městské shromáždění. To bylo na počátku složeno ze zakládajících členů komuny (arengo). Později se z něho vyvinula velká generální rada, ve které zasedalo až několik stovek členů.

V pozdější fázi, zhruba od konce 12. století, bylo kolegium konzulů nahrazeno jedinou osobou, kterou byl tzv. „podestà“. Tento významný představitel města měl zaručovat větší stabilitu a být prostředníkem mezi různými sociálními skupinami: dbát na zachování míru, pronásledovat zloděje a padělatele peněz, chránit město proti vnějšímu nepříteli apod. Aby byla zaručena jeho nestrannost, musel to být cizinec. Byl volen velkou radou. Při výkonu své funkce musel respektovat tzv. statuta schvalovaná městskou radou; statutární ustanovení měst mj. určovala plat podesty a vymazovala jeho kompetence.

Významným předpokladem podílu na politické moci bylo členství v profesních korporacích neboli ceších, které sdružovaly příslušníky téže profese. V rámci jednotlivých cechů byly stanovovány společné normy, ceny výrobků, platy zaměstnanců, pracovní postupy; poskytovala se pomoc nemocným členům a jejich rodinám, zajišťovalo se vzdělání apod.

Vrstvy obyvatel: 1) **grandi** (magnati) – městská aristokracie, vlastníci pozemkového majetku feudálního původu; 2) **popolo grasso** – příslušníci velkých cechů (arti maggiori), zejména kupci, bankéři, notáři, soukeníci, lékárníci a lékaři; 3) **popolo minuto** – nižší měšťanstvo, příslušníci menších cechů (arti minori), zejména drobní kupci a řemeslníci, kteří si postupem času také vybojovali určitý podíl na řízení města. Komuna však zahrnovala jen tzv. plnoprávné občany – z účasti na správě města byli vyloučení rolníci a ti, kdo ve městech neměli žádný majetek.

Postupem času, přibližně od 13. století, získaly podíl na vládě i střední vrstvy městského obyvatelstva, jejichž zájmy hájil volený „capitano del popolo“ (vysoký městský úředník, zástupce lidové strany). Skutečným velkoměstem a velmi významnou a silnou komunou byl Milán. Tamní konzulové sice teoreticky uznávali říšskou svrchovanost, ale v praxi se císařské autoritě protivili, což vedlo ke vzájemným střetům.

Naopak Řím, přestože byl hlavním městem křesťanstva s výsadou korunovace císařů, byl takřka v rozvalinách, měl sotva 20.000 obyvatel. Místní šlechtické rody, v dané době Frangipani a Pierleoni, se přely o vliv nad městem a nad papežem. Existence senátu jako orgánu městské správy byla spíše jen formální.